

BUGUNGI ADABIY JARAYONDA NASR ISAJON SULTON IJODI VA ASARLARI

Parmonova Rushana Zafar qizi

O'zbekiston Milliy Pedagogika Universiteti
Filologiya fakulteti O'zbek tili va adabiyoti
yo'nalishi 4-bosqich talabasi

Annotatsiya. Ushbu maqolada bugungi adabiy jarayonda o'ziga xos o'ringa ega bo'lgan nasr yo'nalishi va unda Isajon Sulton ijodining tutgan mavqei tahlil qilinadi. Isajon Sulton asarlarida zamonaviy o'zbek nasrining badiiy-estetik imkoniyatlari, inson ruhiy olami, ma'naviy izlanishlar va jamiyatdagi ijtimoiy-axloqiy muammolar chuqur ifoda etilgan. Maqolada yozuvchining hikoya va romanlarida qo'llangan badiiy uslub, ramziy tasvirlar, falsafiy mushohadalar hamda postmodernistik yondashuv elementlari yoritiladi. Shuningdek, uning ijodi zamonaviy o'zbek adabiyotining rivojlanish tendensiyalari bilan bog'liq holda tahlil qilinadi.

KALIT SO'ZLAR: zamonaviy o'zbek nasri, Isajon Sulton, badiiy uslub, hikoya, roman, ruhiy tahlil, ramziylik, postmodernizm, ma'naviyat, adabiy jarayon, inson konsepsiyasi, falsafiy nasr

Abstract. This article analyzes the direction of prose, which has a unique place in today's literary process, and the position of Isajon Sultan's work in it. Isajon Sultan's works deeply express the artistic and aesthetic possibilities of modern Uzbek prose, the spiritual world of man, spiritual searches, and socio-moral problems in society. The article highlights the artistic style, symbolic images, philosophical observations, and elements of the postmodernist approach used in the writer's stories and novels. His work is also analyzed in connection with the development trends of modern Uzbek literature.

KEYWORDS: modern Uzbek prose, Isajon Sultan, artistic style, story, novel, spiritual analysis, symbolism, postmodernism, spirituality, literary process, human concept, philosophical prose

Zamonaviy o'zbek adabiy jarayonida nasr janri tobora kengayib, yangi badiiy shakllar va ifoda usullari bilan boyib bormoqda. Mustaqillik davridan keyin adabiyotda inson shaxsiyati, uning ichki dunyosi, ma'naviy izlanishlari hamda jamiyatdagi o'zgarishlarni chuqurroq yoritishga e'tibor kuchaydi. Ana shunday ijodiy muhitda Isajon Sulton o'zining betakror uslubi, falsafiy mushohadaga boy nasri bilan alohida o'rin egallaydi. Uning ijodi zamonaviy o'zbek nasrining estetik va ma'naviy imkoniyatlarini kengaytirgan muhim hodisa sifatida baholanadi.

Isajon Sulton ijodining eng muhim xususiyati inson ruhiyatini chuqur badiiy tahlil qilishdir. Uning asarlarida voqealar tashqi syujet sifatida emas, balki insonning ichki kechinmalari, ong oqimi va ruhiy o'zgarishlari orqali ochib beriladi. Bu esa

o‘quvchini oddiy voqelikdan ko‘ra murakkabroq — inson qalbi va uning ziddiyatlari olamiga olib kiradi.

Yozuvchi asarlarida oddiy hayotiy hodisalar ortida yirik falsafiy mazmun yashiringan bo‘ladi. U insonning hayotdagi o‘rni, taqdir, iymon, ezgulik va yovuzlik kabi abadiy masalalarni badiiy obrazlar orqali ifodalaydi. Shu sababli uning nasri nafaqat badiiy, balki falsafiy mushohadaga ham boyligi bilan ajralib turadi.

Isajon Sulton ijodida ramziylik muhim o‘rin tutadi. Tabiat tasvirlari, kundalik hayot detallarining o‘zi ham chuqur ma‘noga ega ramz sifatida ishlatiladi. Bu uslub yozuvchining fikrini bevosita emas, balki bilvosita, estetik tasvirlar orqali yetkazishiga imkon beradi va o‘quvchini mustaqil fikrlashga undaydi.

Zamonaviy adabiy jarayon bilan uyg‘unlik nuqtai nazaridan qaraganda, uning ijodida postmodernistik yondashuv elementlari ham kuzatiladi. Ya‘ni voqelikni turli nuqtai nazardan tasvirlash, an‘anaviy syujet qurilmasini o‘zgartirish va badiiy tafakkur erkinligi uning nasriga xos jihatlardir. Bu esa o‘zbek nasrining jahon adabiy jarayoni bilan integratsiyalashuvini ko‘rsatadi.

Yozuvchi asarlarida markaziy o‘rinda inson turadi. U insonni faqat ijtimoiy mavjudot sifatida emas, balki ichki dunyosi murakkab, ma‘naviy izlanishlar ichida yashaydigan mavjudot sifatida tasvirlaydi. Qahramonlar ko‘pincha o‘zini anglash, hayot mazmunini tushunish va ruhiy muvozanatni izlash jarayonida bo‘ladi. Bu esa uning ijodini chuqur psixologik va falsafiy mazmun bilan boyitadi¹.

Isajon Sulton ijodini zamonaviy o‘zbek nasri kontekstida o‘rganish shuni ko‘rsatadiki, uning badiiy olami faqat voqelikni tasvirlash bilan cheklanmaydi, balki insonni borliq, vaqt va ma‘no muammolari bilan yuzlashtiradi. Yozuvchi asarlarida ko‘pincha oddiy hayotiy vaziyatlar kutilmagan falsafiy qatlamga ega bo‘lib chiqadi. Bu esa o‘quvchini tayyor xulosaga olib borishdan ko‘ra, uni o‘ylashga, savol qo‘yishga va ichki tahlilga undaydi.

Uning nasrida zamon va makon chegaralari an‘anaviy ko‘rinishda emas, balki erkin badiiy o‘zgaruvchanlikda beriladi. Ba‘zi hikoyalarda real voqelik bilan xayoliy tasvirlar bir-biriga singib ketadi, natijada o‘quvchi uchun murakkab, ammo qiziqarli badiiy muhit yaratiladi. Bu uslub orqali yozuvchi inson ongining qatlamlarini ochishga harakat qiladi. Ya‘ni, tashqi dunyo emas, balki insonning ichki dunyosi markazga chiqadi².

Isajon Sulton ijodida til masalasi ham alohida ahamiyatga ega. U sodda, lekin chuqur ma‘noli ifoda uslubidan foydalanadi. Har bir jumlada ortiqcha bezakdan ko‘ra, fikrning aniqligi va falsafiy yuklama ustun turadi. Shu sababli uning asarlarini o‘qish jarayonida tilning o‘zi ham badiiy vositaga aylanadi. Bu esa o‘zbek nasrida uslubiy ixchamlik va mazmuniy chuqurlik uyg‘unligini kuchaytiradi.

Yozuvchi qahramonlari ko‘pincha ichki ziddiyatlar bilan yashaydi. Ular tashqi voqealardan ko‘ra ko‘proq o‘z ongidagi kurashlar bilan band bo‘ladi. Masalan, insonning o‘z e‘tiqodi, qarorlari, kechagi va bugungi “men”i o‘rtasidagi farqlar asarlarning asosiy psixologik qatlamini tashkil qiladi. Bu holat Isajon Sulton nasrini sof syujetga asoslangan hikoyalardan farqlab, uni ruhiy tahlilga yaqinlashtiradi.

¹ Isajon Sulton – Tanlangan asarlar to‘plami. Toshkent: G‘afur G‘ulom nomidagi nashriyot.

² O‘zbek zamonaviy adabiyoti. Darslik. Toshkent: O‘zbekiston Milliy universiteti nashriyoti

Shuningdek, uning ijodida ma'naviy qadriyatlar masalasi ham doimiy ravishda ko'tariladi. Insonning yaxshilikka intilishi, gunoh va savob tushunchalari, sabr va imtihon kabi mavzular badiiy tasvir orqali ochiladi. Ammo bu masalalar didaktik ohangda emas, balki badiiy tafakkur orqali beriladi. Natijada o'quvchi tayyor xulosa emas, balki o'zining ichki xulosasini shakllantiradi.

Isajon Sulton nasrining yana bir muhim jihati shundaki, unda ramzlar tizimi juda keng qo'llanadi. Ba'zan birgina detal butun asarning ma'nosini ochib beruvchi kalit vazifasini bajaradi. Bu ramzlar o'quvchini yuzaki o'qishdan uzoqlashtirib, chuqurroq tahlilga olib kiradi. Shu orqali yozuvchi adabiy matnni ko'p qatlamli tuzilma darajasiga ko'taradi.

Zamonaviy adabiyot bilan uyg'unlik nuqtai nazaridan qaraganda, Isajon Sulton ijodi global adabiy jarayonlar bilan hamohang rivojlanayotganini ko'rish mumkin. Undagi shakliy erkinlik, ma'no ko'pqatlamlilik va falsafiy yondashuv bugungi jahon nasrida kuzatilayotgan tendensiyalar bilan mos keladi. Shu bilan birga, uning asarlarida milliy ruh, sharqona tafakkur va an'anaviy qadriyatlar ham saqlanib qolgan.

Isajon Sulton nasrini chuqurroq tahlil qilganda, undagi badiiy tafakkur ko'proq ichki monolog, ruhiy kechinmalar va ong oqimi tamoyillariga yaqinlashib borishini ko'rish mumkin. Bu holat o'quvchini an'anaviy syujet ketma-ketligidan ko'ra, inson ongining murakkab harakatlarini kuzatishga undaydi. Natijada asar mazmuni bir chiziqli hikoya emas, balki ko'p qatlamli fikrlar tizimi sifatida namoyon bo'ladi.

Yozuvchi ijodida zamon tushunchasi ham o'ziga xos talqinga ega. O'tgan, hozirgi va kelajak ko'pincha bir-biriga singib ketgan holda tasvirlanadi. Bu esa inson hayotining faqat hozirgi lahzadan iborat emasligini, balki xotira va tasavvur bilan chambarchas bog'liqligini ko'rsatadi. Shu orqali yozuvchi vaqtni oddiy o'lchov sifatida emas, balki ruhiy tajriba sifatida ochib beradi.

Isajon Sulton asarlarida tabiat tasviri ham muhim badiiy vazifa bajaradi. Tabiat faqat fon sifatida emas, balki inson ichki holatini ifodalovchi vosita sifatida ishlatiladi. Ob-havo, fasllar almashinuvi yoki landshaft tasvirlari qahramon ruhiyatidagi o'zgarishlar bilan uyg'unlashib ketadi. Bu esa badiiy matnga chuqur emotsional ta'sir beradi.

Uning nasrida dialoglar ham oddiy muloqot vazifasini emas, balki falsafiy fikr almashinuvi rolini bajaradi. Qahramonlar orasidagi suhbatlar orqali hayot, o'lim, e'tiqod va insoniylik haqida chuqur mulohazalar bildiriladi. Shu sababli asarlarda tashqi harakatdan ko'ra ichki dialoglar ustunlik qiladi.

Yozuvchining ijodiy uslubida jimlik va sukut ham muhim estetik kategoriya sifatida namoyon bo'ladi. Ba'zi holatlarda aytilmagan fikr, yozilmagan jumla yoki to'xtab qolgan voqea o'quvchiga kuchliroq ta'sir qiladi. Bu uslub adabiyotda "aytilmagan ma'no" tamoyilini kuchaytiradi va o'quvchini faol ishtirokchiga aylantiradi.

Shu jihatdan qaraganda, Isajon Sulton nasri zamonaviy o'zbek adabiyotida tafakkuriy nasr yo'nalishining rivojlanishiga katta hissa qo'shgan. Uning asarlarida badiiy shakl va falsafiy mazmun uyg'unlashib, adabiyotning ma'naviy vazifasi yanada kengayganini ko'rish mumkin.

XULOSA

Bugungi adabiy jarayonda Isajon Sulton ijodi o‘zbek nasrining yangi bosqichga ko‘tarilganini ko‘rsatadi. Uning asarlarida inson ruhiy olami, falsafiy tafakkur va badiiy ramziylik chuqur uyg‘unlashgan bo‘lib, bu ijodni zamonaviy adabiyotning muhim yo‘nalishlaridan biriga aylantiradi. Yozuvchi asarlari o‘quvchini tayyor xulosaga emas, balki mustaqil fikrlash va ichki tahlilga yo‘naltirishi bilan ahamiyatlidir. Shu bois uning ijodi nafaqat badiiy, balki ma‘naviy va intellektual jihatdan ham katta qiymatga ega hisoblanadi.

ADABIYOTLAR RO‘YXATI

1. Isajon Sulton – *Tanlangan asarlar to‘plami*. Toshkent: G‘afur G‘ulom nomidagi nashriyot.
2. O‘zbek zamonaviy adabiyoti. Darslik. Toshkent: O‘zbekiston Milliy universiteti nashriyoti.
3. Adabiyotshunoslik nazariyasi asoslari. Toshkent: Fan nashriyoti.
4. Mustaqillik davri o‘zbek nasri va uning rivojlanish tendensiyalari. Ilmiy maqolalar to‘plami.
5. Jahon adabiy jarayonida postmodernizm va o‘zbek nasri. Tadqiqot ishlari.